

קובץ

הערות וביאורים

בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

☆

בפס"מ, רמב"ם, נגלה וחסידות

חג הסוכות
גליון ג (תקיד)

יוצא לאור על ידי

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

ברוקלין, ניו יארק

417 טראי עוועניו

שנת ה'תש"נ - השנה תחא שנת נסים

מאתיים שנה לחולדת כ"ק אדמו"ר חצ"צ
שנת חארבעים לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א

מ ו ד ע ה מ ש ח ת ו נ ח ו צ ה

בחסדי ה', כשכתב ראשית הבעל"ט יתמלאו בעזה"י עשר שנים (שכתב ראשית תש"מ-תש"נ) להוצאת גליון זה "הערות וביאורים - אהלי תורה" מדי שבוע בשבוע, ובקשר לזה ברצוננו להוציא לאור אז גליון חגיגי מוגדל.

אי לזאת, אנו מבקשים מכל התמימים ואנ"ש שיחיו ובפרט מהאורחים החשובים שיחיו שישתתפו בקובץ מיוחד זה בכתיבת הערות וביאורים וכו' בשיחות, לקו"ש, אגרות קודש, מאמרים וכו', וכן בשאר המדורים - ויגעת ומצאת תאמין!

כן הננו לעורר עוד פעם לכל אלו המשתתפים בכתיבת הערות וכו', שיואלו נא לכתוב בכתיבה צחה וברורה, ובאופן מסודר ועל נייר טוב, וכלי שגיאות שיהי' בנקל להבין ולקרוא מה שכותבים, ושלא באריכות כלל, וכידוע מה שכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תשמ"א בנוגע לכתיבת הערות בקובץ שלנו, וזלה"ק: "לא לכתוב שיעורים (שמתאים לאמירה בישיבה) - אריכות (וגם המשך) שלא זהו מטרת הקובצים, כמובן". עכלה"ק.

ההערות יכולים למסור לא' מחברי המערכת, או להשימם בכתיבת "הערות וביאורים" בכיהמד"ר כ"ק אדמו"ר שליט"א שמעל קופת "סעודת שלמה", עד יום רביעי כ"ו תשרי הבעל"ט בשעה 7:00 בערב.

בברכת שכתא טבא וחג שמח
המערכת

בי"ה, עשי"ק חג הסוכות - זמן שמחתינו, היתשי"נ

ת ו כ ן ה ע נ י נ י ם

שיחות

- 5 . . . . . שמו של משיח
6 . . . . . קלסתר פני כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מהרי"צ
7 . . . . . עשיית סוכה במוצאי יוהכ"פ
8 . . . . . ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב
9 . . . . . עשיית סוכה במוצאי יוהכ"פ

לקוטי שיחות

- 13 . . . . . אמירת מלכיות זכרונות ושופרות ותק"ש
17 . . . . . מלכיות זכרונות ושופרות ביובל ובשעת מלחמה
18 . . . . . קפיצה לדבר מצוה
18 . . . . . לידע ולהאמין
18 . . . . . ר"ה שחל להיות בשבת - כ"א משפיע על השני (גליון)

נגלה

- 20 . . . . . סוכה על גבי עגלה
21 . . . . . ציצית מבגד לבגד (גליון)

- 24 . . . . . ד"ה ושאבתם - "הנחה" (!)
- 25 . . . . . אודות המאמר ושאבתם מים בששון מהצ"צ
- 25 . . . . . הערה בקונטרס שבת שובה מוצאי יוהכ"פ תשי"נ
- 26 . . . . . ד"ה ושאבתם להצ"צ - כבר נדפס לפנייז
- 27 . . . . . הנחות מהר"ש ממאמרי הצ"צ
- 27 . . . . . תיקונים לד"ה ושאבתם
- 28 . . . . . האם ד"ה ושאבתם נרשם כולו בשנת תרכ"א
- 29 . . . . . זיהוי ר' משה מפוזנא כ"משה חלפון", ופרטים - נוספים אודותיו

מספר פאקסמיליא לשלוח הערות: 9289 - 439 (718)

ש י ח ו ת

א. בשיחות ש"פ נצו"י, כ"ג אלול, תשמ"ט מובא (קרוב לסופו): ...יבוא משיח צדקנו, שקשור במיוחד עם "צמח צדק": "צמח" - "איש צמח שמו"... וגם שמו מנחם קשור עם משיח - כמארז"ל ש"מנחם שמו", ובהערות שם מובא מ"מ על התיבות "ממארז"ל ש"מנחם שמו" - סנהדרין צת, סע"ב.

ויש להעיר בזה דמראה מקום לגמי סנהדרין, דהרי שם בגמי מובא: "מה שמו (של משיח) . . . שילה שמו . . . ינון שמו . . . חנינה שמו . . . ויש אומרים מנחם בן חזקי שמו . . . ורבנן אמרי חיורא דבי רבי שמו". הרי: א) מובא שם הרבה שמות. ב) מדייק ששמו מנחם בן חזקי בניגוד לשאר השמות ששם לא מובא שם האב). ג) מובא בשם "יש אומרים" (דהוא ר' נתן (הוריות יג, סע"ב) - דעת יחיד), ורבנן (- רבים), וכן שאר החכמים שם אמרי שמות אחרים. ד) בפנים השיחה מובא "מנחם שמו" (בגרשיים), דמשמע שזהו הלשון בדיוק, אמנם לי זה לא מובא בגמי סנהדרין.

והרי בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד (ובאיכ"ר פ"א, נא)) מפורש: "ריב"ל אמר צמח שמו. ר' יודן ברי דר' אייבו אמר מנחם שמו. אמר חנני ברי דר' אבהו ולא פליגי חושבני דהדין כחושבני דהדין (הכל אחד כפי הגימטריא. פני"מ) הוא צמח הוא מנחם. ודא מסייעא להו דמר ר' יודן ברי דר' אייבו, עובדא הוה בחד יהודאי . . . געת תורתני (צעק השור, פני"מ) . . . זמן תניינות אי"ל (חד ערבי) יליד מלכא משיחא, אי"ל מה שמיי? - מנחם".

ולפי הכלל (יד מלאכי, כללי שני התלמודים, ס"ט) שכשיש "פלוגתא בגמרין (בבלי) ועובדא בירושלמי, עבדינן כירושלמי" - והרי בירוש' הנ"ל מובא עובדא ששמו מנחם.

והנה בלקו"ש חייט שיתה ב' לחגה"ס (ע' 356 הע' 12) אמנם מביא (כמ"מ לזה ששמו מנחם) הירוש' ואיכ"ר הנ"ל

(בנוסף להגמי דסנהדרין), וראה גם לקוי"ש חכ"ב ע"י 211 הערה 73.

[ולהעיר מרד"ק (זכרי"י ג, ח) "כי המשיח מנחם שמו ומנחם בגימטריא צמח". ובחדא"ג מהרש"א (פסחים ה, א) [הובא בלקוי"ש הנ"ל] "שמו של משיח ששמו מנחם שהוא ינחמנו וישמחנו כמ"ש שמחנו כימות עניתנו וכן יהי רצון במהרה בימינו אמן סלה"].

הרב יוסף מינקאוויטש
- מאנטרעאל -

ג. בשיחת ליל י"ב תשרי הזכיר זה שקלסתר פניו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הי' דומה לזקנו כ"ק אדמו"ר מהר"ש, שעד"ז הי' אצל יצחק אבינו, שמו השני של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שהי' קלסתר פניו דומה לשל אברהם.

ולכאורה עד"ז מצינו גם אצל יוסף הצדיק, שמו הראשון של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, בר"פ וישב ד"ה אלה תולדות יעקב מביא רש"י מהמ"א שהי' זיו איקונין של יוסף דומה ליעקב [וראה בשפ"ח שם].

אבל עפ"י השיחה דליל י"ג תשרי, דענינו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"ש הוא למעלה מסדר והדרגה, בע"ת וכ"י מובן דיש לו שייכות לאברהם אבינו דענינו הי' לגלות אלקות גם למקום הנמוך ביותר עד שגם הערביים שהשתחוו לאבק רגליהם יכירו גדולתו יתי' [כמבואר בתו"א ר"פ תולדות] עד שגייר גרים [ב"ר בכ"מ] וזה שיך דוקא לאברהם אבינו כמדובר בכמה שיחות קדושות מהמובא מתשובות הרמב"ם [הוצאות שולזינגר] ספר אהבה סימן יט] מיוסד על הירושלמי [ביכורים פ"א ה"ד] שגם גרים אומרים לאבותינו, שאברהם אבינו הוא אב לגרים [משא"כ יצחק ויעקב].

ולהעיר שעבודת אברהם אבינו הסתעף מבחינתו שהי' מדת החסד (כמבואר בתו"א שם) ובמעייני הישועה ע"י 198 מקשר

עבודת לכתחלה אריבער עם מדת החסד כמבואר שם, וענין זה אולי מתאים עם מה שמובא באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ עי' תט"ז שרבינו הזקן הוא חכמה דתורת החסידות, רבינו האמצעי בינה, והצ"צ דעת - שעפ"י אולי י"ל דאדמו"ר מהר"ש הוא חסד וכו' אבל עכ"פ אולי י"ל דשמו מרמז על מדת החסד דנקרא שמואל-ל כי מהי שאלתיו, דמכל השמות של הי' נקרא דוקא בשם א-ל דכידוע רומז על ספירת החסד.

התי י"צ הכהן פעלדמאן

- תות"ל 770 -

ג. בשיחת דמחרת יום הכפורים הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את הפלא בכך שההלכה על בניית הסוכה מיד במוצאי יוה"כ"פ מופיעה פעמיים ובסמיכות זל"ז פעם בסוף הלי' יוה"כ ופעם שני' מיד בתחילת הלי' סוכה הסמוך להלי' יוה"כ.

והנה הלכה זו נכפלה רק ברמ"א סו"ס תרכ"ד וברי"ש ס' תרכ"ה משא"כ בשו"ע אדה"ז שנזכרה רק בס"י תרכה.

וי"ל הטעם בזה ובדא"פ ובהקדים לשון הרמ"א בסימנים הנ"ל דלכאוי' יש בו שינויי לשונות, דבס"י תרכ"ד הלשון הוא: "המדקדים מתחילים מיד במוצאי יוה"כ בעשיית הסוכה כדי לצאת ממצוה אל מצוה" ובס"י תרכ"ה: "ומצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יום כיפור מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה" דבכללות ישנם פה שני שינויי לשונות דבתחילה כתב "המדקדים" משא"כ בס"י שלאח"ז משמע שקאי על כולם, ובנוסף לכך מחסימן הראשון שנקט "מתחילים" בעשיית הסוכה" משמע שאין ענין לגמור הבניה משא"כ מהס"י שלאח"ז שכתב מצוה לתקן משמע בפשטות שצריך לגמור את בניית הסוכה.

ובטעם השינוי י"ל וכפי שה"י משמע בשיחה בפשטות: דבסימן תרכ"ד קאי בהלכות יוה"כ שכל הקשר בין בניית הסוכה ליוה"כ הוא רק מצד הטעם לצאת ממצוה למצוה שזו רק חומרא יתירה השייכת רק למדקדים, וכמו"כ כדי לצאת י"ח חומרא זו סגי בתחילת בניית הסוכה שגם אז נחשב שנכנס למצוה חדשה.

משא"כ בסי' תרכ"ה שקאי בהל' סוכה שמיד לאחר יוה"כ חל עליו החיוב להתכונן לסוכות (ראה בזה לקו"ש אמור תשמ"ח) והחיוב לבנות הסוכה הוא דין במצות סוכה "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה" אשר ברור שזה שייך לכ"א שחייב במצות סוכה, וכמו"כ חייב לגמור הבניי מה שיותר מהר דכ"ז שהוא משהה בניית הסוכה אפי' חלקה האחרון הרי הוא עובר על "מצוה הבאה לידך על תחמיצנה".

עכ"פ יוצא שמצד דיני סוכה החיוב הוא יותר גדול ומתבטא בכך ש: א. זה חל על כולם. ב. חייבים לגמור את כל הסוכה מיד, וכן הוא להדיא בשו"ע אדה"ז "ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה מיד למחרת יוה"כ אחר יציאתו מבהכ"נ מצוה הבאה לידו על יחמיצנה".

דלכך י"ל שמכיון שבסעיף זה יש יותר חיובים ובכלל מאתיים מנה לכך לא כתב הלכה זו גם בסיום הל' יוה"כ שאין היא מוסיפה כלום על ההלכה כפי שהיא בהל' סוכות ואדרבה חסר בה ופשוט. (אלא דעדיין יל"ע, דמנו"כ השו"ע שם משמע שמצד הטעם דלצאת ממצוה למצוה רצוי להתחיל בבניה מיד במוצאי יוה"כ ולא למחרת לאחר התפילה ואכ"מ).

הת' צהלון עוזרי

- תות"ל 770 -

ד. בשיעור חומש דיום ג' שהוכפל בו כי טוב דפי' וזאת הברכה שכי"ק אדמו"ר שליט"א דיבר אודותו בשיחתו הק' בפסוק יג "ומתהום" מוסיף רש"י וז"ל: אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב.

וצ"ל: אם זהו בכל השבטים למה חיכה רש"י עד ברכת יוסף.

ועוד צריך למצוא המעין בכל השבטים.

ועל קושיא הראשונה י"ל שאצל ברכת יוסף המעין והדמיון הוא יותר בגלוי ובולט יותר. ועל שאלה השניי ננסה לדמות הברכות.

יהודא - יעקב ברכו בגבורת אריי, ומשה ברכו בידין הב לו. (וצ"ל שהדמיון אין מוכרח בכל הברכה רק בענין אי (ועקרי?).

לוי - יעקב נבא עליהם אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל ולפי פרש"י שיקבלו מתנות כהונה ולויי, ומשה ברכו בכליל על מזבחיך (קרבנות).

בנימין - יעקב ניבא על ביהמ"ק בחלקו וכן משה.

זבולון - שניהם ברכוהו בחלק ים.

גד - שניהם ברכוהו בגבורת מלחמה.

דן - יעקב ברכו בנשיכת נשך ונפילת רוכבו (הרומז על גבורה על שונאיו) ומשה מושלו לגור אריי.

אשר - שניהם ברכוהו בשמן.

נפתלי - יעקב עם ביכור פירות - במהירות, ומשה ברכו בשבע רצון (עיי רש"י).

הרב משה לברטוב
- תושב השכונה -

ה. בשיחת מוצאי י"א תשרי ש.ז. הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א הדבר פלא בכפילת לשון הרמ"א בענין זמן עשיית סוכה, בסוף הלי יום הכיפורים, סיי תרכ"ד כתוב וז"ל "והמדקדקים מתחילים מיד במוצאי יוה"כ בעשיית הסוכה כדי לצאת ממצוה אל מצוה", ובריש הלי סוכה, סיי תרכ"ה כתוב וז"ל "ומצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יוה"כ מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה".

שם המג"א מוסיף שפני "לתקן" היינו לבנותה כולה. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל "מאי טעמא" שהרמ"א חזר אותו ענין פעמים, שזה דבר בלתי רגיל.

הפמ"ג בסיי תרכ"ה סק"א הרגיש בזה ג"כ ופירש ששתי ההגהות הם המשך אחד וז"ל "וכוונת המ"א דהרב כ"כ בתרכ"ד יתחיל בסוכה במוצאי יוה"כ היינו בלילה קצת ולמחרת יתקן כולה אם אפשר וכ"ו ולפי"ז המדקדק במעשיו יתחיל דבר מה בסוכה מיד בלילה ע"ש ילכו מחיל אל חיל ומי שאין מדקדק עכ"פ ביום יתחיל ויגמור כולה אם אפשר שאין מחמיצין המצוה" עכ"ל. ממילא יש כוונה בכפילת לשון הרמ"א, מש"כ בסוף הלי יו"כ "והמדקדקים מתחילים מיד במוצאי יוה"כ בעשיית סוכה כו"ו משמעותו היא לעשות משהו (משא"כ לתקן שמשמעותו לבנותה כולה) מיד וזה שייך ללילה אחר יוה"כ לקשר מצוה למצוה ממילא כי בהלי יוה"כ, וגם מלי "המדקדקים" כי זה לכתחילה עכ"פ. בריש הלי סוכה מדובר על חיוב היום שאחר יו"כ אע"פ שכתוב "מיד לאחר יו"כ" אפשר לדייק מזה שלא כתב מוצאי יו"כ משמע היום שלאחריו. וגם לי לתקן כמ"ש המג"א שם, פירושו לבנותה כולה ויש בגמירת הבנין הרבה יותר שמחה מרק התחלה בדבר מה ולכן כי בהלי סוכות, זמן שמחתנו, ו"מצוה הבאה לידו אל יחמיצנו". וכלול בהגהה זו גם אלו שנקי "מי שאין מדקדק" ממילא כי סתם "ומצוה לתקן" ולא "והמדקדקים". וי"ל אין כאן לשון מיותר אלא כל דבר כתוב על אופניו.

החכמת שלמה בסיי תרכ"ב ביאר לשון הנוסף של הרמ"א הוא מקשר הענין של תיקון סוכה אחר יוה"כ (הגהה עם מש"כ המחבר שם שכוונת הסוכה היא לענני הכבוד, "שהקיפס בהם לבל יכם שרב ושמש". וז"ל בהמשך "אך ביוה"כ שישראל עושין תשובה אז מכסין עוונם ממנו יתי כ"ו ולכך נאמר וכסה ענין הקטורת את הכפורת כ"ו ולכך כנגד כיסוי זה כ"ו משלם להם הקב"ה תיכף בסוכות לכסות אותם מזרם וממטר ומעונש הגיהנם, ולכך ראוי לעשות הסוכה תיכף אחר יוה"כ כי זה נמשך מזה כ"ו מדה כנגד מדה ואתי שפיר ודו"ק היטב" עכ"ל.

גם מפירושו רואים לימוד אחר בפכילת ל' הרמ"א ויש לזה נפק"מ לדין. בהגהה הראשון נאמר שיש לבנות הסוכה מיד אחר יוה"כ ולא למחרת והגהה הב' מרמז הטעם לאותו מנהג נגד הבנת הפמ"ג. אבל יש עכ"פ הסבר למה הרמ"א הביא דין זה פעמים שלכל פירוש הני"ל, יש לדברי הרמ"א רמז מיוחד.

יש לעיין בשיטת אדה"ז בענין הני"ל, בריש הלי סוכה (סי' תרכ"ה) כתוב "ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה מיד למחרת יוה"כ אחר יציאה מבהכ"נ מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה". אדה"ז סובר לא כזה ולא כזה אלא הוא משלב שתי ההגהות לעיל ומוסיף מלה. יש לדייק בלשונו "ומצוה" ולא כי "המדקדקים", משמע שהתחלת עשיית סוכה אחר יוה"כ שייך לכל או"א ולא רק הנוהרים וזריזים. אדה"ז גם הכניס פי' המג"א שם להמלה לתקן, "היינו לבנותה כולה", משמע שאין ענין לכתחילה להתחיל באיזה דבר מה בעשיית הסוכה אלא צריך לעשות כל הבנין בבת א' אולי בדיעבד יש מקום לגמור הבניי אח"כ אבל עכ"פ לכתחילה יש "לבנותה כולה". עוד דיוק חשוב בלשונו היא הוספת המלה למחרת שזה משמע ביום, המחר ליוה"כ ולא הלילה שלאחריו. ומש"כ "אחר יציאה מבהכ"נ" אפ"ל שזה קאי על מש"כ אדה"ז בסי' תרכ"ד סי"ד וז"ל "ביום שאחר יוה"כ משכימין לביהכ"נ". בא אדה"ז לחדש שה"מצוה" לקשר עשיית סוכה עם יו"כ, היא אחר שחרית במחרת יוה"כ, וברמ"א לא כי תיבה "למחרת" [יש להזכיר מש"כ בספר מראי מקומות לשו"ע אדה"ז שם ד"ה למחרת יוה"כ וז"ל "אך ממ"ש בדי"מ אפי' ערב שבת משמע שכוונתו למחרת. ועי' רמ"א ודי"מ סו"ס תרכ"ד משמע שבמוצאי יוה"כ להתחיל במדקדקים. ורבינו בסי' תרכ"ד לא הביאו" עכ"ל. אפשר לומר ששיטת הרמ"א בדי"מ סי' תרכ"ה היא דעשיית סוכה היא ביום שלאחריו. אבל קצת קשה ממ"ש הדרכי משה שם "דמצוה להתחיל. מיד במוצאי יוה"כ" ולשון זו משמע הלילה ולא היום שלאחריו כמו שהבינו בדי"מ סי' תרכ"ד].

המקור לענין עשיית סוכה אחר יוה"כ, כמ"ש הרמ"א בחצי ריבוע, היא המהרי"ל. יש לצטט את לשונו כמו שצ"ק אדמו"ר שליט"א מביא את זה באגרות קודש ח"ב ע"ו וזלח"ק "כתב מהרי"ל: מיד לאחר יום כיפור יעסוה רל יצדח

משום שנשלמו ימי תשובה ויום ראשון שנכנס לחטא ח"ו יקדים את עצמו לאתחולי במצוה - והועתק התוכן ברמ"א שו"ע או"ח סוף סימן תרכ"ד עכ"ה"ק.

והגה"ק חיד"א ז"ל במחזיק ברכה ס"י תרכ"ה אות ב' כתב וז"ל "מלשון מנהגי מהרי"ל מוכח דהיינו ביום מוצאי יום הכיפורים שכתב דפעם א' אירע יוה"כ בה' בשבת ולמחרתו בע"ש אקלע מהרי"י סג"ל לעיר מהרמ"ו סג"ל ומצאו שה"י עוסק בסוכתו והיה מתקנה מכל וכל ולא רצה להאזין . . . [לאול] שבאו לדון לפניו, ואמר הואיל דאתא מצוה לידיו לא תחמץ כו"י עכ"ל. משמע שכוונת המהרי"ל, המקור לענין הנ"ל לעשות הסוכה ביום למחרת יוה"כ וכך כיוון אדה"ז לדברי המהרי"ל וממילא לא הזכיר ענין זה בסוף הלי' יוה"כ. גם ספר נטעי גבריאל הלי' ימים נוראים וגם בספר להלי' סוכה כותב, שמצוה לתקן סוכה ולבנותה כולה למחרת יו"כ וטוב שתיכף אחר תפלת שחרית .. יעסוק בדבר מצוה, או סוכה או לולב".

מכהנ"ל יוצא ששיטת אדה"ז היא שלכתחילה צריך לבנות סוכתו כולה ביום למחרת יוה"כ אחר יציאתו מתפלת שחרית ודין זה שייך לכולם ולא רק להמדקדים ונזחרים ביותר, אבל בכל ענין יש מקום להידורים וחומרות והרי ידוע הפתגם "חסיד הוא שעושה לפני משורת הדין" וממילא כתוב בכמה מקומות שהמדקדים מתחילים לעשות איזה דבר בסוכה בליל מוצאי יוה"כ. וכן כתוב בספר המנהגים חב"ד ע"י 59 וז"ל "במוצאי יוה"כ מתעסקים או עכ"פ מדברים ע"ד עשיית הסוכה" ע"כ. וכן הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א בשיתחא אחרי קידוש לבנה מוצאי יוה"כ. וזה שאדה"ז לא הזכיר מנהגינו בשו"ע שלו אינו תמוה כ"כ שידוע שהוא כתב השו"ע ע"ד הפוסקים ולא ע"פ טעמים של קבלה וכדומה. המקור לדין זה ע"פ נגלה היא המהרי"ל וכוונתו ביום למחרת יוה"כ, משום זה אדה"ז הביא הדין כש"כ בס"י תרכ"ה ולא הזכיר הענין לעסוק בעשיית סוכה בליל מוצאי יוה"כ שטעמו יותר מבוסס ע"פ קבלה או סברא.

לסיכום:

פמ"ג - (אחריו נמשך המדקדקים) בליל מוצאי יוה"כ יש לעשות משהו בענין בניית סוכה ויום המחרת לגמור בניית הסוכה כולה.

חכמת שלמה - כיון שהסוכה מרמז על ענני הכבוד להגין על בניי, שייד לעשותו אחרי יוה"כ כי זה נמשך מיו"כ מדה כנגד מדה.

שיטת שו"ע אדה"ז - מצוה לבנות כל הסוכה כולה ביום למחרת יוה"כ אחר יציאה מתפלת שחרית.

ספר המנהגים חב"ד - במוצאי יוה"כ "מתעסקים" או עכ"פ מדברים ע"ד עשיית סוכה.

בשורות הנ"ל באתי רק לברר ולהעיר ולא להלכה למעשה.

שרגא פייוול שערמאן

- תות"ל 770 -

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ו. בלקו"ש ו' תשרי מבאר פלוגתת רש"י ותוסי ברי"ה לדב, [דרש"י סב"ל דברי"ה ברכות מעכבות התקיעות, ותקיעות מעכבות הברכות, והתוסי (לגב) הקשו ע"ז וסב"ל דתקיעות מעכבות זו את זו והברכות מעכבות זו את זו] דפליגי בפירוש "אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות כו' ובמה בשופר", [שהוא הטעם לדין הנ"ל], דרש"י סב"ל דקאי על תקיעת שופר עצמו, דמלכיות זכרונות ושופרות פועלים רק ע"י התקיעה בפועל, ולכן סב"ל דמעכבים זה את זה, וממשיך להוסיף ביאור בסעי' ג' עפ"י ב' המשלים של תק"ש, דבי הענינים ד"תמליכוני עליכם" ו"יבא לפני זכרוניכם לטובה", נעשים בפועל ע"י השופר, שהרי השופר הוא דוגמת הצעקה בקול פשוט, הענין דתמליכוני עליכם, וכן דוגמת הלבוש שהי' במי"ת, הענין דיבא

לפני זכרוניכם לטובה, משא"כ התוסי סב"ל ד"ובמה בשופר" קאי על פסוקי השופרות, ונמצא שכוונת הברייתא היא רק לבאר טעם אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, וזהו הטעם שגי הברכות מעכבות זא"ז עיי"ש. ובהערה 15 הובא דברי הרמב"ן במלחמות (ר"ה פ"ד - לד,א) [שמתאים לפי שיטת רש"י]: "שהברכות מעיקרן בתקיעות תיקנו אותן כדמייתי עלה .. אמרו לפני .. ובמה בשופר".

והנה ברא"ש (ר"ה פ"ד סי' י"ד) מביא בשם רי"ף גיאות מנהג הישיבות שבתפילת מוסף היחידים מתפללים שבע והשי"ץ ט', והביא תשובות הרבה לראשונים לרב עמרם ולרב נטרונאי דסב"ל כן, [אלא דרי"צ גיאות כתב דלפועל נהגו להתפלל ט'] ומביא שכן סב"ל להרמב"ן להתפלל ז', וכתב טעם הדבר דכיון דרי"ג ורבנן בכל השנה כולה פליגי מדאמר ר"י הלכה כרי"ג מכלל דפליגי, ונפסק ההלכה כרי"ג לבד, נמצא דפטורים מטי' ברכות בלבד משום דאושא וחייבין הז' כשאר יו"ט שהרי חובת היום הן וחייבין בהן כשאר יו"ט, אבל התקיעות דאינן מלכיות זכרונות שופרות שתוקעין בהן, הן הן שהשי"ץ פוטר, וממשיך הרא"ש שם להקשות על הרמב"ן דכיון דתקנו ט' ברכות לאומרם במוסף של ר"ה האיך יהא הקהל חייב לומר ז' וידלגו הב', שהטי' של מוסף ר"ה הוא כמו הז' של שבתות ויו"ט, וכמו שא"א לדלג מאותן שבע, כן אי אפשר לדלג מן התשע שמעכבות זה את זה, ועי"כ השי"ץ פוטר מכולן משום דאושא, אלא שציבור מתפללין כדי להסדיר שי"ץ תפלתו וצריכין להתפלל כולן, דאם יתפללו ז' יהיו לבטלה כיון שמחסרים ברכות. ועי' גם בטור או"ח סי' תקצ"א שהביא דעות אלו, ולכאורה יליע בשיטת הרמב"ן, דכיון דתפלת מוסף של ר"ה ט' ברכות איך אפשר לחלק בהם שיאמרו רק ז' ולא ט', ומהו בכלל ביאור פלוגתת הרא"ש והרמב"ן.

עוד מצינו שיטת בעל המאור שם דסב"ל דכל תפלות של ר"ה ט' ברכות הן, הן של שחרית ושל מנחה כו' כמו של מוסף אעפ"י שאין תוקעין בהן, וראיתו מלשון הגמ' בברכות (כט,א), י"ח ברכות כנגד מי וט' דר"ה כנגד מי כו' עיי"ש, דמשמע מזה דשאלת ט' ברי"ה כנגד מי, הוא כמו י"ח דחול וז' דשבת דקאי על כל תפלות היום, לא רק של מוסף, עוד הביא

ראוי מהמשנה דאיתא (לב,ב) דהעובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה, השני מתקיע, היינו בעל המוסף ולא בעל השחרית, משמע מזה דרך בתקיעות חלוקה תפלת שחרית מתפלת מוסף אבל לא בגוף הברכות, [אלא דסיים בעה"מ דאעפ"י שכן נראה מדינא, אין לשנות מנהג אבות, אבל זה פשוט שהיחיד מתפלל ט' במוסף].

אבל הרמב"ן במלחמות שם חולק עליו, דודאי כל התפלות דר"ה ז' ברכות הן, ורק במוסף שתוקע שם מתפלל ט' וכן מורה לשון הגמרא אמרו לפני כו' במה בשופר, דמשמע שאין אומרים מלכיות זכרונות אלא בתפלה שתוקעין בה, ולפי בעל המאור היינו צריכים לתקוע גם בשחרית ומנחה ובודאי זה אינו, ומה שאמרו במשנה דהשני מתקיע, הפירוש שאומר הברכות השייכים לתקיעה, ומשום כך נקראים ברכות אלו תקיעותא, עיי"ש.

ולפי המבואר בהשיחה י"ל דפליגי בגדר אמירת מלכיות זכרונות ושופרות אם תיקנו חכמים תקנה מצד עצמם לאומרים ברי"ה, או דכל תקנתם הי' מצד תקיעת שופר דהתקיעות והאמירות משלימות זו את זו, וי"ל דהרא"ש סב"ל ד"ובמה בשופר" קאי על אמירת פסוקי שופרות, ובמילא תיקנו ט' ברכות בעצם התפלה דמוסף, ולכן שפיר מקשה דאיך שייך לומר שיחיד יתפלל רק ז', כיון דט' ברכות בתפלת המוסף הוא כמו הז' ברכות בכל יו"ט ואי אפשר לחלק ביניהם, משא"כ הרמב"ן סב"ל דבעצם התפלה גם תפלת מוסף של ר"ה יש בו ז' ברכות, כמו בכל שבת ויו"ט, אלא שיש תקנה נפרדת בציבור דכיון דתוקעין אז, במילא מצד התקיעה בעינן לאמירת מלכיות זכרונות כו', (וכמובא לשונו לעיל בהערה), כי הוא מפרש "במה בשופר" דקאי על התקיעה בפועל, ולכן שפיר סב"ל דגם ברי"ה כל יחיד מתפלל ז', כיון דאין תקיעות אז, והוח' תפלה כמו בכל יו"ט, ורק בש"ץ דאז תוקעין על סדר הברכות יש דין דט' ברכות.

ועד"ז יש לבאר גם דעת בעל המאור, דגם הוא סב"ל כהרא"ש דתיקנו ט' ברכות בעצם התפלה של ר"ה, ומפרש "במה בשופר" דקאי על אמירת פסוקי השופרות, ובמילא שפיר מדייק בהך דברכות דהני ט' דר"ה דקאי על עצם התפלה של ר"ה ולכן

הוכיח דכשם דבשאר התפלות הייז קאי על כל התפלות של היום, כן הוא גם בנוגע לר"ה, וכיון שיש באמירת הפסוקים תקנה מצייע גם בלי תקיעות, לכן הייז שייך הן בשחרית והן במנחה וכו', אף דאין תוקעין אז, וכן דייק מלשון המשנה דהשני מתקיע, דמשמע דרק בנוגע לגוף התקיעה יש חילוק בין השני להראשון, משא"כ בנוגע לעצם התפלה ליכא בהם שום חילוק, אבל הרמב"ן דכני"ל סב"ל דכל התקנה דאמירת הפסוקים היא רק בשביל התקיעות ואין בהם תקנה מצייע שפיר הבין לשון המשנה דהשני מתקיע, היינו הן התקיעות בפועל והן אמירת הפסוקים, כיון דכל אמירתן הוא מצד התקיעות, ונכללים במילא בתקיעות.

ולפי"ז יש לבאר גם מה שהרמב"ן הביא רא"י לדבריו מהירושלמי, א"ר תנחום ב"ר ירמ"י מתניתא אמר כן סדר ברכות אומר אבות גבורות קדושות ה' וכו', ופי' הרמב"ן דקמ"ל הירושלמי בזה שיש סדר לתפלה זו, היינו דלא נימא כיון שעיקר מה שהשי"ץ מוציא את הציבור הוא מלכיות זכרונות ושופרות, במילא הוי"א דסגי אם ישמעו ממנו שלש אלה בלבד, לזה קמ"ל ר' תנחום שצריכים לשמוע ממנו של סדר התפלה מאבות גבורות וכו', וי"ל בכוונת הרמב"ן דאי נימא דזה נעשה חלק בעצם התפלה, והוא מוציא את הציבור בתפלתו, אי"כ פשיטא שצריכים לשמוע מתחילתה, כיון דמוציאן בכל התפלה, משא"כ לשיטתו דעצם התפלה מוטל על כל יחיד, והשי"ץ מוציאן רק בגי' ברכות אלו שניתוספו בתפלת השי"ץ מצד התקיעות, לכן הוי"א שא"י צ לשמוע לכל התפלה אלא בגי' ברכות אלו, קמ"ל ר' תנחום שיש סדר גם בברכות אלו, וצריכים לשמוע לתפלתו של השי"ץ מתחילתה.

ובעצם זהו גם פלוגתת רש"י ותוס' וכן הרמב"ם עם הראב"ד אם ברכות ותקיעות מעכבין זה את זה או לו כני"ל, דרש"י והראב"ד סב"ל דכל האמירות הוא רק מצד התקיעות, ולכן מעכבין זה את זה, ע"ד שיטת הרמב"ן הנ"ל, ותוס' והרמב"ם סב"ל דאינן מעכבין זה את זה, ויש תקנה בהאמירות מצייע גם בלי תקיעות, וזהו ע"ד שיטת הרא"ש ובעל המאור. וע"י רמב"ם חלי תפלה פ"ח הייז דמשמע דסב"ל כהרא"ש דהשי"ץ מוציא הציבור בכל התפלה לא רק בהשלש, וזהו כני"ל דיש תקנה בהאמירה מצייע

דנעשה חלק מגוף התפלה במילא אי אפשר לחלק ביניהם, ועיי גם בחיי הריטבי"א וחיי הרשב"א סוף ר"ה בכל הני"ל.

ז. (ב) עוד יש להעיר בהא דתנן ברי"ה כו,ב, ששוה היובל לרי"ה ולתקיעה ולברכות, והקשה בטורי אבן שם דמה ענין מלכיות זכרונות ושופרות ליוחכ"פ של יובל, דהרי ברי"ה הטעם הוא משום דאמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר, אבל ביובל התקיעה אינו אלא לסימן שילוח עבדים וכו' ומה שייך כאן אמירות ברכות אלו, ותירץ דכיון דילפינן יובל ורי"ה מהדדי לענין חיוב תקיעות, ולכן כיון דאיכא טעם לאומרן ברי"ה, תיקנו לאומרן גם ביוחכ"פ דיובל אע"ג דלא שייך הני טעמי עיי"ש.

ולפי שיטת רש"י וכו' יש לבאר זה, דכיון דברי"ה הנה ברכות אלו תיקנו מצד התקיעות, דהאחד משלים את השני, והם דבר אחד, לכן גם ביובל תיקנו כן, שלא לחלק ביניהם, משא"כ אי נימא שאינם מעכבים זה את זה וכו' והאמירות הם ענין מצי"ע, צ"ב קצת למה תיקנו כן גם ביובל.

ועיי גם בתענית יז,א, דאיתא שם דאין אומרים זכרונות ושופרות אלא ברי"ה ויובלות ובשעת מלחמה, ופירש"י שם ובשעת מלחמה ולא ידעין מנא איתפריש דאומר ברכות ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות בשעת מלחמה עיי"ש, ולפי הני"ל בהטורי אבן ולפי דעת רש"י, י"ל דכיון דבעת מלחמה יש מצוה לתקוע, לכן צ"ל גם הברכות דמלכיות כו' ולתקוע על סדר הברכות, כמו שהוא ברי"ה שהם ענין אחד ממש. (ובאחרונים איתא דרש"י על מסכת תענית אינו מרש"י עצמו, כמ"ש החיד"א בשם הגדולים ערך רש"י, ובפתח עינים תענית כד,א, וחולין יב,א, וקלג,א, ובמהר"ץ חיות סוף מסכת תענית, ושדה חמד כללי הפוסקים סי' ח' אות ג', ועוד, וכן הובא גם בהערה בלקו"ש לאחרונה).

ח. ג. במ"ש בבי גליונות האחרונים, אודות הגזרה דשמא יעבירונו דלכן עזאי דמהלך כעומד לא שייך למגזר שמא יעבירונו ד"א ברה"ר לשיטת הירושלמי דזהו רק בקופץ עיי"ש, הנה כעת ראיתי בקופץ אורייתא (ט"ז) על ימים נוראים שהביא הרה"ג ר' דוד אברהם מנדלבוים שי בשם האדמו"ר מגור זצ"ל (בעל אמרי אמת) דמוכח מזה דלמצוה צריכים לקפוץ, ולכן שפיר גוזרין כן גם לבן עזאי, ובנו שליט"א הוסיף בזה דבן עזאי לשיטתו בסוף פרק ב' דאבות הוה רץ למצוה קלה כבחמורה, ולכן לשיטתו שפיר שייך לגזור שמא יעבירונו, כיון דצריך לרוץ ולקפוץ למצוה.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
- ר"מ בישיבה -

ט. בליקוט לפי נצבים תשמ"ט ע" 4: "בי לשונות (לגירסת כמה מפרשים) שכתב הרמב"ם בנוגע למצוה ראשונה - שבסהמ"צ כתב שמצוה להאמין ובספר היד נקט "לידע". עכ"ל בשיחה.

ונראה שהכוונה במש"כ "גירסת כמה מפרשים". למ"ש כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערותו בקונטרס "תורת החסידות" ע" 14, וזלח"ק: ע"פ כתי"י הערבי של סהמ"צ הנמצא עתה, י"א שגם בסהמ"צ יש לפרש "לידע" [ולא "להאמין"]. וכמו שהוא במנין המצוות שבראש היד (ראה סהמ"צ הוצאת הר"ח להעיר). עכלה"ק.

וראה גם בתרגומו של הר"י קאפח לסהמ"צ שם: "בידיעת האלקות" עיי"ש.

הרב יהושע מונדשיין
- ירושלים ת"ו -

י. בגליון דר"ה שאל התי ע.ו. על מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א ממוצש"ק סליחות ש.ז. שמבאר, שכששני ענינים בקדושה באים ביחד הרי כ"א משפיע על השני ונעשה בו חידוש, ושכ"ה בנוגע לר"ה ושבת י"אז ווען ר"ה קומט אויס אום שבת קומט צו א

הוספה אין ר"ה כו' און אזוי אויך בנוגע דעם שבת אז צוליב דעם וואס איז כו' שבת ר"ה איז דער שבת העכער וכו'".

ומביא התי הני"ל משי"כ בהעי ד"ה ווען ר"ה וכו', וזלה"ק: "ראה זבחים דאבע"א אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי (בתמי"), אטו ר"ה למוספין דידי אהני למוספי ר"ח לא אהני (בתמי") עכלה"ק. ומביא הני"ל לשון הגמ' זבחים שם (דע"ז) איבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהן קודם, תדיר קודם משום דתדיר, או דילמא מקודש קודם משום דקדיש, ת"ש תמידין קודמין למוספין ואע"ג דמוספין קדישי (מוספין שם שבת עליהן, והתמידין באין אף בחול - רש"י), ומתרץ אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני ופירש"י בד"ה לתמידין "כיון דהאינדא קריבין, אי"כ אף הם שם שבת עליהן עכ"ל.

ועפ"ז שואל הני"ל דמגמ' משמע שיש עליו **בהקרנן** ולא ביום השבת, ובהמכתב אינו רוצה לומר **שענינים** שנעשים בר"ה שחל בשבת יש להם שייכות לשבת, אלא שבעצם ר"ה שחל בשבת הוא ענין נעלה? ע"כ תוכן שאלתו בקיצור.

ולא הבנתי שאלתו כלל, ולכאוי הרא"י הוא ברור, דבגמ' זבחים שואל, דלכאוי מצד זה דמוספין קדישי (משמע דתמידין אין להם מעלה זה דקדישי רק ענין תדיר) לכאוי צריכים להקריבו ראשון, ומתרץ "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי" פ"י שכמו ששבת פועל בהמוספין מעי קדישי כמו"כ פועל בתמידין קדישי, ולפ"ז יוסר מה ששואל עוד הני"ל, מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, בפשטות בתחילה סבר שתמידין הוא ענין בפ"ע, ענין חול, היות שמקריבין אותו כל ימות החול ומוספין הוא ענין קדישי, ענין שבת ובלבסוף פותר הגמ' ששבת פועל גם בתמידין קדישי אף עם היותו ענין בפ"ע כל ימות החול.

ובזה מובן רא"י כ"ק אדמו"ר שליט"א בפשטות ששבת פועל ענין חדש קדישי גם בדבר שבפ"ע כתמידין וכן בר"ה שחל בשבת הרי זה פועל ענין חדש.

התי בן-ציון קארץ

- תות"ל 770 -

נ ג ל ה

יא. בגמרא סוכה דף לא ע"א תניא סוכה גזולה והמסכך ברה"ר כו' חכמים מכשירין, וכן נפסק להל' בשו"ע סתרל"ז ס"ג דבדיעבד יצא אם בנה סוכה בקרקע של רבים או אם תקף את חבירו והוציאו מסוכתו. וכתב שם המג"א בסק"ג מ"מ לא יברך עלי' לישב בסוכה הואיל ועי"י עבירה באה הסוכה, וכי"כ בשו"ע אדה"ז שם ס"יא "וכל מקום שיבארנו שאין לעשות סוכה שם לכתחילה ועבר ועשה, אעי"פ שהיא כשרה כו' מ"מ לא יברך עלי' כיון שע"י עבירה באה סוכה זו לידו אין זה מברך אלא מנאצ"י עכ"ל (ודלא כדעת הערוה"ש והדעות המובאים במ"ב ובה"ל שם).

ועפ"ז שמעתי סברא לומר דה"סוכה מוביליס" שמשתמשים בהם למבצעים בחגה"ס, כשעומדים הם במקום שאינו מקום חניי, שיש שם איסור חניי, וכיו"ב, אז אסור לברך בהם מצוות לישב בסוכה. ולכאורה יש לחלק את זה לשנים: (1) כשהוא ברה"ר אבל אי"ז מקום המיוחד לחניי, דאז יש לדון מצד הדין דסוכה ברה"ר. (2) כשהוא במקום שמפורש שיש שם איסור חניי (או במקום חניי של חנות פרטי או כיו"ב שאמרו בפירוש שהם מקפידים, וכיו"ב).

והנה לכאורה כשהוא רק ברה"ר, מסתבר דיוכל לברך, דמשמע בשו"ע אדה"ז שם סעי' י' בענין חבירו (ומשמע לכאורה דכן הוא בנוגע לרה"ר) דההקפדה הוא רק במה "שהוא קובע דירתו ברשותו הי' משתמש בממונו בקביעות" ואף דשם כשהוא לא בקביעות הוא שרי בישראל משום ניתא ל"י לאיניש דליעבד מצוה בממונו, אבל לכאורה מסתבר דגם ברה"ר ההקפדה הוא רק משום שהוא מקום הילוך רבים כמשי"ש, ואינם מקפידים כשהוא שלא בקביעות שאינו מפריע להם.

אבל לכאורה יש מקום לומר דגם כשהוא במקום שיש איסור חניי מפורש דיוכל לברך, דהרי כ"י אדה"ז, כנ"ל מ"מ אין לברך עלי' כיון שע"י עבירה באה סוכה זו לידו אי"ז מברך

אלא מנאץ"י וא"כ לכאורה י"ל דלא שייך לנדו"ד דהרי לא באה המצוה לידו ע"י עבירה, דהרי הסוכה נבנתה כדת וכדין, אלא שבפועל מקיים בסוכה זו עבירה עתה וא"כ למה לא יוכל לברך? (ולכאורה זה דומה למי שהוציא לולב מרשות לרשות בשבת, דהאם נימא דבשביל זה יהי אסור לברך עלי אחי"כ?) ולכאורה משמע דזהו הדין דהרי דין זה הובא בשו"ע אדה"ז סתרמי"ט ס"ה בהמשך להדין דמצוה הבאה בעבירה, דצ"ל שהמצוה באה ע"י עבירה, ורק היכא דליכא פסול מהבי"ע מפני שקנאה וכיו"ב אז אמרינן דמ"מ לא יברך דא"י"ז מברך אלא מנאץ, וכן משמע לכאורה במקור הדין בב"ק צד ע"א הרי שגזל פאה של חטין טחנה לשה ואפאה כ"י כיצד מברך א"י"ז מברך אלא מנאץ וכ"י. והגמ"י שם רצה להוכיח מזה דראב"י סב"ל דשינוי במקומו עומד, וכ"י שם הרא"ש (דכן הוא ההלכה) אע"ג דשינוי קונה ברכה שאני, דמשמע בפשטות דא"י"ז דין חדש אלא דלענין ברכה אין נוגע מה שקנאה, כ"י מה שבאה המצוה ע"י העבירה, אבל אין הדין, לכאורה, שאין מברך כ"י שיש להמצוה שייכות עם העבירה.

ולפ"ז הי' יוצא, לכאורה, דבסוכה ע"ג עגלה מברך לישב בסוכה בכל גוונ, ועו"י"ל בכ"ז ולא באתי כ"י לעורר, ואבקש מקוראי הגליון לחו"ד בזה.*

התי עקיבא ג. ווגנר
- תות"ל 770 -

יב. בגליון נ"ב (במדור "נגלה") העיר התי י"ל על מה שהקשה א.נ.ס. בשו"ע אדה"ז ה"ל ציצית סי' ט"ו ס"א וס"ה (את הקובץ עם קושיותיו של א.נ.ס. לא ראיתי): מדוע התחיל אדה"ז בס"א בדין "מותר להתיר ציצית מבגד זה וליתנם בבגד אחר וכ"י" ולא כתב תחילה את הדין דס"ה "אסור להתיר ציצית מבגד אם אין בדעתו להטילן בבגד אחר וכ"י" דלכא"י הי'

* וראה הערות וביאורים גליון ק"ה סי' ז בארוכה.

צ"ל בסדר הפוך, כמובן. ועוד קושיות (לעיין בפנים). וע"ז השיב התי"ל. שהקושיות אינן מתחילות... (וז"ל: "ובחקדים, שבלמוד השו"ע הרי גם התחלת הסימן (היינו ה"כותרת") הרי הוא חלק מן הלימוד, ובכן, ז"ל (בתחילת (כותרת) הסימן) **אם להתיר הציצית מבגד לבגד**. הרי שדייק כאן אדה"ז וכתב להתיר **מבגד לבגד ולכן** - תוכן תירוצו - התחיל אדה"ז בדין התרה מבגד לבגד", היינו בהתאים להכותרת . . . וכו' וכו' ועוד תירוצים על קושיות - אבל זהו עיקר המו"מ. והנה גם לדידיי עצמן אין תירוצו עולה יפה, כי הא גופא קשה - למה התחיל אדה"ז (הכותרת) בדין התרת ציצית **מבגד לבגד** ולא מדין איסור התרת ציצית סתם? ועוד קושיות כהנה. אבל אין להאריך בכ"ז, כי גם לפוס ריהטא הרי כל השו"ט הוא בברייתא "יש להקשות ויש לתרץ" במקום שיש להבין ולהבהיר מעט את הענין במקורו.

הקושיא (או הקושיות) היא על שו"ע אדה"ז... והלא ידוע שסידורו של שו"ע הרב הוא בהתאם לסידורו של (הטור) שו"ע הבי"י והרמ"א) כמובן בכמה הוספות של טעמים וציונים וכו') והנה התחלת ס"א וכן לשון הכותרת של כל הסימן הוא בדיוק כפי שכי בשו"ע הבי"י, אלא שבסיי אי של שו"ע הבי"י כלול גם הדין של איסור התרת ציצית מבגד **סתם**, לאחר הדין של היתר **מבגד לבגד**. מאי שנא? פשוט: מסי"א עד ס"ה בשו"ע הרב באים פרטי דינים השייכים ומסתעפים מדין היתר מבגד לבגד (על יסוד הדינים וכו' של נוי"כ של השו"ע), ואח"כ בס"ה מופיע הדין של איסור, שהוא בבא שניי בס"א של שו"ע הבי"י. ומהי הקושיא על שו"ע הרב? אולי יעלה על הדעת לפנות את הקושיא על שו"ע הבי"י - למה התחיל בהיתר ולא באיסור? - הנה גם בזה יש לדעת: דין זה של התרת ציצית מבגד לבגד הוא הדין המקורי בהפוסקים: רמב"ם, רא"ש, טור (בכמה מהם אף לא מוזכר הדין של איסור התרת ציצית מבגד סתם). מקורו העיקרי הוא במחלוקת של רב ושמואל בגמרא, אם מבגד לבגד מותר או אסור - ומזה מדמינן שמבגד גרידא לכו"ע אסור, היינו שדין האיסור **מובן ומשתמע מאליו**, עד שבגמ' ובכמה פוסקים אין צורך לפרשו.

ועל יסוד זה שבגמי הוקבעה ההלכה שמבגד לבגד מותר נקטו כל הפוסקים דין זה לעיקר ויסוד ההלכה - עד שבשו"ע בו קאי הכותרת והתחלת הסימן וכו'. ושוב מה יש להקשות ולתרץ בנידון זה? ולרווחא דמילתא: הדין של איסור התרת ציצית מבגד סתם אין לו מצ"ע הגדרה ברורה בגמ', מכיון שהוא משתמע מדין התרה מבגד לבגד, אלא שהפוסקים הכריעו ממשמעות הגמ' שהתרת ציצית גם לא ע"מ להטילן בבגד אחר, אלא למכור את הטלית לגוי או לעשותה עגולה או גי כנפות, ג"כ מותר, משום שאין בזה ביזוי או ביטול מצות ציצית. והרי"ז דומה להתרה מבגד לבגד. (ובאמת יש לעיין באיזו "מציאות משתעי האיסור? לכאוי משמע שביטול מצות ציצית הוא באופן שמניח ד' כנפות ברשותו בלי ציצית.

אמנם יש לעיין ולדקדק בלי אדה"ז (כפי שהעירו הנ"ל): בס"א, בדין היתר מבגד לבגד, כ': "ואין בזה משום ביזוי מצוה לבגד שמתירין ממנה כיון שעושין מיד בבגד אחר", ובס"ה, באיסור להתיר מבגד סתם, כ': "מפני שהוא מבטל בחינם מצות בגד זה שמתיר אותם ממנה וכו'". מהו שינוי הלי? הרי י.ל. תירץ בפשיטות (י"המובן בשכל הישרי"), דמבגד לבגד "לכאוי הרי"ז ביזוי להבגד שמתירין ממנו הציצית לכן מדגיש אדה"ז. . שאין בזה משום ביזוי מצוה וכו'".

אבל בס"א בדין התרת ציצית מבגד סתם הרי זה "מבטל בחינם מצוות" וכו'. היינו שביטול הוא יותר גרוע מביזוי ולפענ"ד יש לומר ככה כמו שי"ל איפכא מסתברא. ואכמ"ל, ותו, הרי אדה"ז בס"א הוא שולל שמבגד לבגד אין חשש - הרי אולי הוא שולל אח"ז בזה הטעם של האיסור בדין התרת ציצית מבגד סתם, והיינו ביטול מצות ציצית מבגד הראשון? ועוד בס"ה, בדין היתר להתיר הציצית מבגד סתם ע"מ למוכרה לנכרי או לעשותה גי כנפות, כי וז"ל: "כיון שאז אין הבגד בר חיובא אינו מבטל שום מצוה ממנו וכו'". והרי בודאי לא עדיפא מציאות זו ממציאות של התרה מבגד לבגד, ואעפ"כ נקט בשלילה זו לי ביטול ולא ביזוי, והרי גם ביזוי אין בזה.

(אגב, צ"ע מהי כוונת אדה"ז בהדגישו "אין בזה משום ביזוי מצוה לבגד שמתירין ממנה כיון שעושין מיד בבגד אחר"

- מהו הפירוש והדיוק "לבגד"? אם כפשוטו, שמצות הבגד מתבזה - אי"כ מה תועיל לו שמטילין את הציצית בבגד אחר? ועוד ועוד. אלא שהכוונה כמו מצד הבגד וכדומה; וגם אולי נגע בזה בהענין של חובת גברא וחובת חפצא וכו' ואכמ"ל).

מה שברצוני להעיר בזה, כי שתי הלשונות "ביזוי" ו"ביטול" ישנן בנו"כ של השו"ע בנוגע לאיסור של התרת ציצית מבגד סתם: בטי"ז ובאה"ט הלשון הוא: כי אז יש איסור שמבזה טלית של מצוה בחנם כו', אמנם בח"א, בשם התוס', ה"ל הוא: "דאסור לבטל מצות טלית זה וכו'". ובכך נקט אדה"ז ב" הלשונות, וצ"ע בכ"ז ועוד ועוד.

הרב יהושע דוברבסקי
- תושב השכונה -

ש ו נ ו ת

יג. בקשר למאמר הצי"צ ד"ה ושאתם הנדפס לאחרונה, ראיתי להעיר על התמוה בעיני (ובעיני רבים ששאלתי אותם) אודות זה שבי"פתח דבר" לקונטרס נכתב: "מאמר זה - "הנחה" (!) - נדפס כאן לראשונה מכתב-יד קדש של כ"ק אדמו"ר מהר"ש",

— והתמיהה היא: מה ענינו של סימן השאלה (!) לכאן, האם יש צד לומר שאין זו "הנחה" כי אם "מאמר" (כידוע החילוק שבין "מאמר" ל"הנחה") שנאמר ע"י אדמו"ר המהר"ש בשנת תרכ"א!?

הת' שמואל קראוס
- תות"ל 770 -

יד. אודות המאמר ד"ה ושאתם מים לאדמו"ר הצ"צ* משבת
 חוהמ"ס תרכ"א (שיצא לאור וא"ו תשרי וזכינו לקבלו מידו
 הקי של כ"ק אדמו"ר שליט"א) - יש להעיר:

א) המאמר נעתק (כמעט) אות באות (עם שינויים קלים)
 בד"ה ושאתם תרל"ד (בסוף ספר תרל"ג). בד"ה הנ"ל תרמ"ד
 (בתוס' הגהות הבאות בחצאי ריבוע). תרנ"ד.

ב) ד"ה ושאתם מים משבת חוהמ"ס דשנת תרח"ץ (סה"מ
 תרח"ץ ס"ע נה ואילך) הוא ד"ה הנ"ל (תרכ"א, תרל"ד,
 תרמ"ד, תרנ"ד) בתוס' הערות וביאורים.

ג) במ"ש כ"ק אדמו"ר שליט"א (בשיחת ש"ש) שיש לתקן במ"ש
 בהמאמר "ניסוך המים נאמר בפירוש כמ"פ בתורה" (וכ"ה
 בכתי"ק אדמו"ר מהר"ש שממנו נדפס המאמר) - הנה במאמרים
 הנ"ל שנעתקו ממאמר זה נתקן ל"ניסוך היין".

טו. בד"ה שובה ישראל (הבי) תשליז (קונטי שבת
 תשובה-מוצאי יוהכ"פ תשי"ג) הערה 9: ראה סה"מ תרכ"ה ע"י נד
 ואילך, שעיקר פרצוף האדם הוא מן החוטם ולמטה, והפדחת
 שלמעלה מהחוטם "הוא למעלה מבחי" אדם", בחינת לא אדם.

ולהעיר:

מאמר הנ"ל (בסה"מ תרכ"ח) נדפס גם באוה"ת על מאמרי
 רז"ל ס"ע נד ואילך. ולכללות הענין - ראה גם: לקו"ת שה"ש
 כג, סעי"ב ואילך. סה"מ תרכ"ט ע"י סח ואילך. המשך תעריב ח"ב
 פתי"ט. סה"מ עטר"ת ע"י מח. תרח"ץ ע"י צ ואילך. ועוד.

(*) ראה הערה ס"י ט"ז.

[דאײַג: במײַש בהערה (סה״מ תרכ״ח) ע׳ נד ואילך. הוא כנראה טה״ד וצ״ל ע׳ כד ואילך].

הרב אהרן לייב ראסקין
- תושב השכונה -

טז. בהמאמר ד״ה ״ושאבתם מיס״ מכ״ק אדמו״ר הצי״צ, שזכינו ויצא לאור זה עתה לקראת ו׳ תשרי, יש להוסיף לציין קצת ע״ד המאמר:

נאמר זה כמצויין בתחילתו נאמר ע״י הצי״צ בשבת חוהמ״ס תרכ״א וכנראה הוא מיוסד על ד״ה זה בלקו״ת סוכות פ, ג, ובסידור עם דא״ח רסת, א, ואילך, ואז, בשנת תרכ״א, רשמו כ״ק אדמו״ר מהר״ש, ״הנחה״ ממה ששמע מאביו, וכעת נדפס ״לראשונה מכתב-יד״ (- ״פתח דבר״ להקונטרס).

ולהעיר, שהמאמר בכללו לא נדפס כעת לראשונה, שכן נדפס מכבר במלואו, אות באות בסי המאמרים תרמ״ד (ע׳ רסו ואילך), ולא עוד, אלא שניתוספו בו בפנים הגהות מכ״ק אדמו״ר מהורש״ב נ״ע!

כמו כן נמצא המאמר בסי המאמרים תרנ״ד (ע׳ יט ואילך), גם הוא אות באות מהמאמר דנן, ועוד יש בו (בע׳ כב בשולי הגליון) הוספה מכ״ק אדמו״ר מהורש״ב נ״ע - ״מרשימת השומעים״ (וניכר שאמר אז - בשנת תרנ״ד - את המאמר הזה עם הוספות, אך לא כתבו, כי אם נתן להעתיקו מבוך תרל״ג).

ולא עוד, אלא שבמקומות הנדפסים הניל תוקנו גם שיבושים הנמצאים במאמר הנדפס כעת (ראה לקמן).

קיצור מהמאמר נדפס בסי המאמרים תרע״ח (ע׳ לח), בכותרת: ״קיצור ורשומי דברים״, וכן נדפס המאמר (בשינויים) בסי המאמרים תרח״צ (ע׳ נה ואילך, וראה שם בהערת המו״ל) וראה גם ד״ה זה בסה״מ תרס״ט ע׳ כט וע׳ לו-לח, וד״ה זה תשי״ט, תשכ״ז.

המאמר נמצא ג"כ בכת"י בסוף בוך תרל"ג (נמצא בדפוס), מה שאמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש בסוכות תרל"ד, ושם נרשם בכת"י מעתיק כלשונו בבוך תרכ"א (הוא הקונטרס הנדפס עתה), אך נוספו עליו תיקונים אחדים בגוכ"ק אדמו"ר מהר"ש, וכן נמצא בסוף בוך תר"מ (ראה ע"ז בציונים מכ"ק אדמו"ר שליט"א לרשימת מאמרי דא"ח).

מכהני"ל נראה שמאמר זה לרוב חשיבותו נאמר ונשנה כמה פעמים ע"י רבותינו נשיאנו, וכעת גם זכינו למאמר זה, "הנחה" משנת תרכ"א בגוכ"ק אדמו"ר מהר"ש.

ז. יש ענין נוסף במאמר זה שהוא מסוג מיוחד של הנחות ממאמרי כ"ק אדמו"ר הצ"צ שנרשמו ע"י אדמו"ר מהר"ש (ועוד) ולא מאדמו"ר הצ"צ עצמו, וישנם כמה ביכלאך מסוג זה בספריי כאן ואינם מסוג מאמרי אדמו"ר הצ"צ הנדפסים בספרי אוה"ת וכ"י הרשומים ע"י אדמו"ר הצ"צ בעצמו.

[ואמנם בכמה ספרי אוה"ת נדפסו בשגגה גם מאמרים מהנחות אדמו"ר מהר"ש [ועוד] אך בנדפס לא נרשם עליהם שהם מסוג זה, וכעת לכאורה נדפס בפעם הראשונה באופן גלוי מאמר מסוג זה ואולי הוא בקשר עם המאתיים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר הצ"צ (כ"ט אלול תקמ"ט, ער"ה תק"נ) שלכן זכינו להגלות נגלות אור יקרות כ"י. ולאידך למותר לציין אשר ידוע לכל שכתבי אדמו"ר הצ"צ הם מעיינות שאין להם סוף כ"י וישנם גם עוד מאמרים רבים מאלו שנרשמו ע"י אדמו"ר הצ"צ בעצמו שלא נדפסו עדיין בספרי אוה"ת כ"י ואכ"מ].

חי. בהתוועדות דשבת שובה העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"ד מאמר זה שבדפוס לא הוגה כראוי, כגון בתחילת המאמר שנדפס

(*) ראה מ"ש בזה הרב שלום דובער לויין בגליון העבר.

"ניסוך המים" וצ"ל "הייך", ובאמת בהעתקה שני של המאמר שבכת"י 1077 (שממנו נדפס עתה המאמר) נתקן תיקון זה, שגם שם נכתב "המים" ותוקן (מעל תיבה זו) ל"הייך" (ע"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש?), וכנראה שלא הגיהו את המאמר מהעתקה זו.

ויש להוסיף עוד תיקונים:

בעי 5 שו"ה "מוכסת" צ"ל "מכוסת".
שם שו"ה השמחה נדפס "מוכסת" צ"ל "מכוסת".
שם שו"ה "לשחרור" צ"ל "לשחזור".
שם עי 7 שו"ה קיום נדפס "בפיי" וצ"ל "בחיי".
שם שו"ה הלזה נדפס "גשמים" וצ"ל "גשמיים".
שם שו"ה ר"ה נדפס "שושנה" וצ"ל "ששון".

שכנ"ל, תיקונים אלו (מלבד האחרון) נתקנו גם בד"ה זה תרמ"ד, תרנ"ד הנ"ל.

*

יט. ע"פ האמור בפתח דבר שם, נרשם מאמר זה ע"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש בחיי אדמו"ר הצ"צ בשנת תרכ"א, אמנם יש להעיר שכנראה בשנת תרכ"א נרשם רק עד קרוב לסוף ס"ד (תחלת עי 7 תיבות: ערבים עלי ד"ס) ומשם ואילך השלימו בזמן מאוחר יותר (כניכר מצורת הכתיבה שהיא כתיבה מאוחרת יותר, ראה בפקסימילי שנדפסה בתחילת וסוף הקונטרס, ושם ניכר השינוי בהכתב בין תחילת המאמר לסופו, ונמצא עדי"ז בכ"מ וראה גם בסה"מ תרכ"ו הוצאה חדשה (קה"ת תשמ"ט) עי XII בהערה לד"ה ויהי הענן והחושך).

ונראה שקטע זה ניתוסף בתשרי תרל"ד שאז נאמר דרוש זה ע"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש (כנ"ל).

בקונטרס הנ"ל בס"ע 7 נדפסה רשימה קצרה המתחלת "ערבים עלי ד"ס" להעיר שכרגיל בכ"מ בדרושי רבותינו נשיאנו שבעת כתיבת המאמר או לפני, היו רושמים בתחלה על דף בפ"ע או

בצידי הגליון ראשי פרקים מהמשך המאמר, ואח"כ היו רושמים את זה באריכות.

ועד"ז בנדו"ד, רשם אדמו"ר מהר"ש בתחלה ראשי פרקים מקטע הנ"ל דהשלמת המאמר (שניתוסף בשנת תרל"ד כנ"ל) ואח"כ רשם את זה באריכות.

הרב אלי מטוסוב

- תושב השכונה -

כ. בס' 'אגרות-קודש' מאת כ"ק אדמו"ר (מהור"י) נייע חלק חי נדפסה אגרת (ביתעד) אל ר' מיכאל ווילנסקי, בה כותב האדמו"ר נייע:

"מורי, ר' ניסן ז"ל סקאבלא, שלמדתי אצלו כחמשים ושתים שנה מלפנים, היי בעל כשרון מצוין בתפיסה וזכרון, והיי מתעניין מאד בספרים והיי בקי בסדר הדורות, ושפתי ישנים ורשימת רד"א ושם הגדולים ועוד. והוא סיפר לי שראה אוצר ספרים גדול אצל אחד השו"בים בדינאבורג - את שמו לא הגיד לי - שהיי אחד מגדולי מאספי ספרים הפרטים, ואשר באוצר ספרים זה היו הרבה ספרים עתיקים ששם בעליהם חתום עליהם "משה חלפן" בחותם עגול. הספרים האלו באו אל השו"ב הנ"ל בירושה.

באוצר הספרים דליובאוויטש, אשר היעווסעקציא גזלה ממני, היו ג"כ הרבה ספרים בחותם עגול כזה משה באותיות מרובעות בקו שחור, רובם ככולם מכורכים עור בכריכות מצוין[רות] בצירי הדוכסים מפוזנא ופולין, ושם הדוכס תחת כל תמונה.

ובזה הנני לבקשו: (א) לכתוב לי אם בין מאספי ספרים ידוע שמו של ר' משה חלפן. עד כמה שידוע לי משמועות שונות המתיחסות אל שלשלת יחסו של הרב ר' ברוך, אביו של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נייע, הנה ר' משה זה היי מפוזנא והעתיק מושבו לעיר מינסק בשנת ת"פ והביא עמו אוצר ספרים גדול מספרים עתיקים וכת"י, והיי עשיר ומסחרו בדברים עתיקים

מכלי זהב וכסף ושלחני, ויכנה עצמו בשם משה חלפן והכל קראוהו בשם ר' משה מפוזנא. (ב) אם בהבין[ב]ליותיקה שכבודו עובד שם ישנם ספרים שיש עליהם חותם "משה חלפן" לצלם עבורי את תמונת החותם, ותודתי אמורה מראש".

בהערה בשוה"ג רשם העורך: "ראה בכ"ז ליובאוויטשער רביניס זכרונות ח"ב פרק קל. ושם לא נזכר אם ר' משה מפוזנא הוא ר' משה חלפן, כנראה, כיון שנתברר לרבנו, ע"פ השאלה שבאגרת שלפנינו, שהם שני אנשים נפרדים", וכך גם במאמר על "ר' משה מפוזנא" שהתפרסם ב"כפר חב"ד" גליון מס' 142 ע" 16: "נראה שבסופו של דבר נתברר, ע"י כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, שר' משה מפוזנא לא הי' אותו משה חלפן - בעל הספריי הגדולה והחותם בעגול, שהרי לא נזכר פרט זה בספר הזכרונות: אך לא נתפרש ע"פ מה נתברר הדבר ומיהו אותו משה חלפן".

והשאלה היא: האם די בעובדה שהשם "משה חלפן" לא מופיע ב"ספר הזכרונות", שהוא מעובד על פי רשימות האדמו"ר נ"ע, בכדי לסתור את ה"ידוע" לו? ואם כן, האם על פי קו-מחשבה שכזה אי אפשר לפסול עשרות פרטים או סיפורים דומים על סמך העובדה שהם לא מופיעים ב"זכרונות"?

— לעני"ד יש כאן פנים אחרות:

הנה, ב"ספר הזכרונות" פרק קח, מסופר, שלצורך מסחרו הי' ר' משה עורך נסיעות לארצות שונות, ובכל מקום שרק הגיע, תמיד חיפש לבקר בספריות והי' עובר על כתבי-היד שנמצאו בהן. כמו כן מסופר שם שירש מאביו ר' יהודה ליב (ראב"ד דפוזנא) ומזקנו ר' שמואל (ראש-הקהל דפוזנא, נכד המהר"ל) הרבה ספרים, וגם נהג לקנות ספרים חדשים, כך שספרייתו הפכה לאחת הגדולות והעשירות. ועוד מסופר שם כי גם כשעבר מפוזנא הצליח להעביר את ספריו לחו"ל.

— גם ב"ספר השיחות-קיץ היש"תי ע" 58 מסופר שהיו לו לר' משה הרבה ספרים שמקומם הי' בחדר מיוחד בבית המדרש שלו במינסק (ושאדה"ז עוד קודם היותו בן שמונה שנים כבר

היי בקי בשמות כל הספרים ששם, וכמה שנים אח"כ היי כבר זקי בספרים עצמם).

— וגם מצטרף לזה מה שמעיד כ"ק אדמו"ר (מהור"י) נייע במכתבו הני"ל, שהספרים שבהם היי החותם (וכאלה היו "הרבה ספרים") היו "רובם ככולם מכורכים עור בכריכות מצוין[ות] וביצורי הדוכסים מפוזנא זפולין" שהם המקומות בהם היי ר' משה דני: בפוזנא, ואח"כ בפולין.

שכל זה מתאים ביותר למה שכותב באגרת הני"ל את היידוע" לו, שר' משה מפוזנא הוא-הוא "משה חלפן", והשאלה היא רק אם גם "בין מאספי ספרים ידוע שמו", כי יתכן גם והיו שני אנשים בשם זה.

אמנם בשוה"ג הני"ל ובמאמר הני"ל הובאו גם איזה "טעמים" (מבלי להתייחס כעת למקורם) להוכיח שהם שני אנשים נפרדים:

א. במאמר שביכפר חב"ד: ראו ספר שנדפס משך זמן לאחר שנת ת"פ ומזה הוכחה שהחותמת אינה שייכת לר' משה מפוזנא (אך לא מוזכר שם הספר, ובשוה"ג שבאג"ק הני"ל מובא צילום החותם מספר שנדפס בשנת תצ"א).

ב. במאמר הני"ל: ע"פ הזכרון כמדומה שראו פעם בהקדמת איזה ספר שהמחבר מודה לר' משה חלפן על שהרשה לו להשתמש באוצר הספרים שלו, ולא היי זה בפוזנא וסמוכותי, ולא בדורו של ר' משה מפוזנא אלא בדור שלאח"ז.

ג. בשוה"ג שם: מובא משער הספר 'מלין דרבנן' שנדפס בשנת תקמ"א שכתוב בו: "אשר אסף . . שהיי יושב . . בבהמ"ד של המנוח הקצין מפורסם כהר"ר משה חלפן ז"ל בק"ק בערלין". וה"הוכחה": "מהתואר "המנוח" נראה שנפטר בסמיכות זמן לפני תקמ"א, וא"כ אינו ר' משה מפוזנא, שהיי ראש הקהל כשבעים שנים לפני"ז.

— אך הנראה לעני"ד לענות על זה:

בסה"ש הנ"ל ע"י 59 מסופר שרי משה מפוזנא השתתף בשמחת הבר-מצוה של נינו, הוא אדמו"ר הזקן - שהיתה באלול תקי"ח (ר' משה היי אז בן 91, נולד בשנת תכ"ז - 'זכרונות' פרק צא). על כן אין להתפלא אם תמצא חותמתו על ספר שנדפס אחר שנת ת"פ (שזהו רק התאריך בו התיישב במינסק), וגם אם נאמר שנפטר באותה שנה (- תקי"ח - או בסמוך לזה, שכך גם נראה לומר מאיזה טעם שאכ"מ), עדיין מתאים יהי לכתוב עליו את התואר "המנוח" (מ"הוכחה" האי שהביאו מחותם שנמצא על ספר שנדפס לאחר שנת ת"פ, נראה, ש"הרואה" לא ידע על זמן דורו של ר' משה מפוזנא שנמשך לפחות כארבעים שנה אח"כ, ובכך מענה גם ל"הוכחה" הב')

מה שכן היי אולי אפשר להקשות, הוא מהמובא בשער הספר הנ"ל בו מפורש שביהמ"ד של ר' משה חלפן היי "בקי" בערלין",

אך גם זו אינה קושיא, שכן לא מפורש שם מתי היי אותו מתבר יושב בביהמ"ד הנ"ל, ואפשר שהיי זה בתקופה שאחר השתקעותו של ר' משה במינסק, שאז אפשר ועבר לברלין, או שהיי זה אחר פטירתו שאז עברה הספריי שלו (עיי יורשיו) לשם, אלא שעדיין המשיכה להקרא על שמו (ואף אם נמצא עדויות על משה חלפן אחר, מברלין, שנפטר סמוך לשנת תקמ"א, עדיין אין זה סותר שגם ר' משה מפוזנא יקרא בשם זה).

לעומת זאת הרי שיש לעיין בכמה פרטים בתולדותיו של ר' משה פוזנא - עי"פ הזכרונות - שעדיין צריכים לעני"ד בירור:

א. אמו היתה מרת שרה ב"ר חיים מפוזנא וזוגתו היתה מרת שרה ב"ר שניאור זלמן (כך בפרק צא) - וצ"ל לכאורה שהיי לאחת מהן שם נוסף, שכן בצוואת רבי יהודה החסיד ובספר חסידים ממנו (סתע"ז) מובא שלא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, וכן הוא גם במשנת חסידים (שעל כן יש להקפיד ע"ז ומסתמא הוא מהאריז"ל), אלא אם כן יש לאחת מהן שם נוסף (ראה שו"ת צ"צ חאה"ע סו"ס קמג. ועייגי"כ פס"ד ליו"ד סקט"ז. ולומר שאמו לא היתה אז בחיים - וכמ"ש בסי יפה ללב ח"ו ובשו"ת

אבן הראשה סלייא שאז אין להקפיד - הרי שצ"ע מהי דעת הצ"צ בזה, דנראה שלשטתו אין חילוק בדבר).

ב. בפרק קט מסופר על הויכוח שניהל ר"מ בוואטיקאן, תחילה נגד 30 קארדינאלים, אולם מכשערער על כך נודע לו כי הוואטיקאן החליט שהויכוח יהי בינו לבין קארדינאל אחד. ואילו בתחלת פרק קיא מסופר כי החלטת הוואטיקאן היתה שעליו להתווכח עם שלשה קארדינאלים. שינוי זה, אולי אפשר להסבירו בשינוי בהחלטת הוואטיקאן, אם כי בסיפור הדברים לא מודגש דבר זה (גם לא מוזכר שר"מ כבר ניהל ויכוח בוואטיקאן - עם אחד הקארדינאלים ובנוכחות האפיפיור - עוד למעלה מעשר שנים קודם לכן, כמסופר שם בפרק קכה).

ג. באיזו שנה עזב ר"מ את פוזנא? - באג"ק הני"ל אגרת ביתצו מסופר: "היי נשיא הקהלה בפוזנא עד שנת תע"ו, אשר משפחתו עברה אז לפראג והוא נסע לרגלי עסקו לאיטליא ומשם לאנגליא, ובאלול תע"ז קבל את הבשורה הרעה ממה שהי בפוזנא", ואילו ביזכרונותי פרק קח מסופר שכבר בשנת תע"ה התפטר מתפקידו כראש הקהל, ושם בפרק קכט משמע שרק אחרי השנים תע"ח-תע"ט החליט שיש לעזוב את פוזנא.

ד. מה היתה הסיבה לעזיבת פוזנא? - ביזכרונותי פרק י כתוב שהסיבה לכך היו ניצני ההשכלה שהחלו להופיע בעיר, שר' משה והתושבים היהודים האחרים חששו שהדבר יפריע להם לתבא לעבוד את ה' ולעסוק בתורה ולכן החליטו לעזוב את העיר (וכן הוא במכתב כ"ק אד"ש (באג"ק ח"ב ע"י רסט) שבו כותב: "עפ"י שנדפס בזכרונות כ"ק מו"ח אד"ש בשיחת חי' אלול תשי"ה . . . מפני תנועה לחפש [חיית בחולם, פ"א סגולה] מדת ומצות שהתחילה להתפשט קודם לתנועת ההשכלה, נדדו מפוזן אי"ז ואביו של ר' ברוך" - אלא שבשיחת חי' אלול שבסה"ש תשי"ה לא מצאתי ענין זה. וראה בס' 'דער רבי' (קה"ת תשמ"ו) ע"י 3 שר"מ עזב את פוזנא בגלל דאגה לחינוך ילדיו), ואילו בפרק קח של היזכרונותי משמע שגזירת הויכוחים הפומביים היא ששימשה עילה לכל הרשעויות והבלבולים בעיר - רדיפות הגלחים הקתולים שלחצו חזק על היהודים - דבר שגרם להתפטרותו של ר"מ, ואילו בפרק קכט ישיב

הרדיפות קשורה היתה עם תחבולת הכנסי' לגרום להתבוללות שבעקבות זאת נוצרה עליה שהיהודים השמיצו את הדת הנוצרית, כשכוונת הגלחים לעשוק את ר' משה ושאר עשירי פוזנא ולהביאם לידי חוסר ישע (וגם בפרק קיב מוזכר שר"מ עזב את פוזנא בגלל רדיפות הנוצרים בענייני אמונה).

— יתכן אמנם שכל אלו (אף שבמקור לא הוזכרו יתדיו) הם שגרמו, בצירוף המקרים, לעזיבת העיר. ועצ"ע. [אגב: קטע הנ"ל ממכתב כ"ק אד"ש בא לתקן את מ"ש בסי' יתולדות משפחת הרב מלאדי (ת"א תש"ו) ע"י 21, ששם: "בזמן ההוא הטילו השלטונות מסים כבדים על הקהלות היהודיות שבמחוז פוזן וגזרו גזירות קשות. הרדיפות גברו והרבה יהודים נאלצו לעזוב את מקומם" - שאף כי ב'זכרונות' אמנם לא מדובר על מסים כבדים (אף שבתרגום העברי לפרק קכט הוסיפו: "במיוחד בתחום הכלכלי"), הרי שעל גזירות קשות ורדיפות כן מדובר (בפרקים קח; קכט - הנ"ל). וצ"ע].

ה. עוד שני פרטים מוקשים הקשורים בתולדותיו של ר"מ, תלויים לענ"ד בפליטת-הקולמוס של מעבד הזכרונות (אף שחזרו עליהם בתרגום העברי):

1. בפרק קכד מסופר שר"מ נבחר להיות ראש הקהל של פוזנא בהיותו לא יותר מגיל 35. דבר זה סותר את המובא בפרק צא שר"מ נולד בשנת תכ"ז ושנתמנה להיור ראש הקהל - בשנת תנ"ב - כשה"י בן 25 שנה. מאחר ובפרק צא מוזכר הדבר ב' פעמים (פרט השנה תכ"ז והיותו בן 25 כשנבחר) אין זה כי אם פליטת-הקולמוס בפרק קכד (אלא אם כן נאמר שה"י חוק שלא לקבל לראש הקהל מי שלא נתמלאו לו 35 שנה (?), ומ"מ הרי שבתרגום העברי תרגמו כפשוטו: "בהיותו בן שלושים וחמש שנה").

2. בפרק קכה מוזכר ר"מ כ"ראש הקהל פון פראג". אמנם מסופר ב'זכרונות' שמפוזנא עבר ר"מ לפראג, אך מלבד שלא מוזכר שנתמנה אף שם להיות ראש הקהל, הרי שבפרק הנ"ל מסופר על אחד ממעשי גבורתו של ר"מ בפוזנא, ואין זו כי אם פליטת-הקולמוס של מעבד הזכרונות, ור"מ ה"י רק ראש הקהל

של פוזנא ולא של פראג (באיזהו מקומן דומני שהערתי עייכ ששמו של ר"מ לא נזכר בסי' יפנקס הכשרים של קהלת פוזנאי שייל בירושלים תשכ"ז).

כל זה כתבתי רק כדי להראות עד כמה אין נכונה הגישה הפוסלת את זיהויו של ר"מ מפוזנא עם "משה חלפן" רק על סמך העובדה שהדבר לא הוזכר ביזכרונותי (והמעוניין לדעת פרטים נוספים על דרכי העריכה והעיבוד של הזכרונות - שנעשו עיי דוד ליב מעקלער - ישווה את הסיפור שביזכרונותי על ר' ברוך מוויאזין, פרקים סז-עב, עם רשימת "אבות החסידות" שביהתמים' חוברת ה' עי' [רלד]מג ואילך, חוברת ו' עד עי' [רצא]מז, ויש להאריך בזה אך אכ"מ).

וכיון שהגענו לתולדות הר"מ מפוזנא, ברצוני היי לבקש ממי מהקוראים שיוכל להודיע על הפרט הבא:

ביזכרונותי פרק קיא מסופר שר"מ נסע למאנטובה שבאיטליא על מנת להכין ביחד עם גדולי ישראל חומר כתיבה לספר שיוכיח את צדקת היהדות מול הנצרות (במבוא לקובץ "שער רומי" (מילאנו תשמ"ו) נסמנו כמקור לזה הפרקים קט-קי, ואינו, כי אם בפרק קיא), ובפרק קיב מסופר שעסק בהדפסת תשובות בענין זה בהיותו בלונדון, ואף היי עסוק שם בהוצאה לאור של חוברת כזו בשפה האנגלית כמו"כ עסק בזה גם היי גדליי משה גורדון מוויילנא, עיייש ובפרק קיד.

— שבענין זה אודה למי שיוכל להודיע על שם אחת החוברות -ספרים הללו, באנגלית או בלה"ק (או בכל שפה אחרת) והיכן אפשר לראותה, ות"ח מראש.

התי' שמואל קראוס

- תות"ל 770 -

לזכות

הילדה חי' מושקע תחי'
לאורך ימים ושנים טובות
נולדה ביום די י"ב תשרי
תהא שנת נסים

*

ולזכות אחי' ואחיותי'
לאניא, גרשון, מנחם מענדל, משה, איידל, חיענא שיחיו

*

נדפס ע"י הוריהם
הרה"ח ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת שירה דבורה שיחיו

אבצן

זקניהם

הרה"ח הרה"ח ר' מאיר שיחיו אבצן

הרה"ח הרה"ח ר' הירש לייב וזוגתו מרת שמחה ברכה שיחיו
גיטלין